

Taalonderwijs van de toekomst

Functionele digitale geletterdheid

Leerlingen leren graag met tablets of laptops. Dat is goed voor taalonderwijs, want voor veel populaire ICT-toepassingen moet je goed kunnen lezen en schrijven. Zo geeft de digitale technologie functioneel taalonderwijs een duwtje in de rug. Hoe kun je taalonderwijs verbinden met het gebruik van digitale media?

Els Schellekens

ontwikkelt als zelfstandige lesmateriaal met aandacht voor diversiteit (Bureau ELS) en **Dorian de Haan** was lector Ontwikkelingsgericht Onderwijs bij de pabo's van Hogeschool Inholland; samen schreven zij het boek *Onze Klas, Mijn Wereld*

Vanuit de constatering dat onze samenleving is veranderd door de (informatie)technologische revolutie, door het verdwijnen van het traditionele houvast, de grotere diversiteit en de individualisering, formuleerde het Platform Onderwijs2032 aanbevelingen voor 'het onderwijs van de toekomst' (Ons Onderwijs, 2015). Dit nieuwe onderwijs vereist niet alleen andere kwalificaties van leerlingen, maar ook reflectie op persoonlijke en maatschappelijke waarden. In dit artikel verbinden we de focuspunten van het Platform (vaardig, waardig en aardig) met een functionele invulling van taalonderwijs, geïnspireerd op het gedachtegoed van Freinet, en de inzet van digitale vaardigheden voor persoonlijke ontwikkeling en burgerschap.

ICT als aanjager

Tegenwoordig verloopt onze alledaagse communicatie meer dan ooit via geschreven taal: WhatsApp, Facebook en e-mail verdringen de inmiddels 'ouderwetse' telefoongesprekken. Van de gezinnen met kinderen beschikt 73 procent over minstens één smartphone of tablet (Vuijk, 2016). Internet lokt schriftelijk taalgebruik uit. Voor een YouTube-filmpje van Kenny B moet je zijn naam correct spellen, en de grappige filmpjes van 'funny cats' vind je alleen als je de juiste zoekterm intypt. Middenbouwers nodigen vrienden via Facebook uit voor hun feestje en bovenbouwers stellen vragen op het forum van een jeugdblad. Gevraagd naar hun meest favoriete leermiddelen, noemen leerlingen veelal iPads en laptops (Kreuzer, Hoek van Dijke & De Jong-Hooiveld, 2013). Moet de school daarom het gebruik van ICT en internet ondersteunen? De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD, 2015) vindt van wel: digitale media doordringen ieder

aspect van ons leven en werk, dus om te kunnen participeren, moet iedereen in staat zijn er goed mee om te gaan. Tegelijkertijd toont het onderzoek van de OECD aan dat (te) veel ICT op school de resultaten niet verbetert en dat voor goed onderwijs de kwaliteit van de leerkracht nog altijd beslissend is. Maar scholen die verstandig gebruikmaken van ICT doen het wel beter dan scholen zonder ICT. De leerkrachten van deze scholen koppelen het gebruik van ICT aan 'een pedagogiek die zich richt op leerlingen als actieve deelnemers, die onderzoekend en in samenwerking met elkaar met ICT aan de slag gaan' (OECD, 2015). Zo dragen ze bij aan de opvoeding van leerlingen tot mediawijze consumenten en producenten.

Een poll op Facebook

De leerlingen bedenken in tweetallen bij toerbeurt een onderwerp voor een *poll* rond morele of sociale situaties. Er worden stellingen bedacht als: 'Soms is liegen nodig' en 'Als vrienden met elkaar spelen, mogen ze anderen weigeren'. De leerkracht vraagt aan de klas wie ze met de poll willen bereiken (alleen klasgenoten of ook schoolgenoten en ouders) en bespreekt motivaties om voor of tegen de stelling te stemmen. Daarna plaatsen de leerlingen de poll op de Facebookpagina van de klas, met ruimte voor toelichting bij de stemkeuze. Na een week bespreken de leerlingen de resultaten. Wie heeft gestemd? Met welk motief? Is iemand van mening veranderd?

Functioneel taalonderwijs

Digitale media als leermiddel sluit nauw aan bij de principes van functioneel taalonderwijs. Onderwijsvernieuwers hebben namelijk

Leerlingen noemen iPads en laptops veelal als hun meest favoriete leermiddelen

Foto's: Els Schellekens en Dorian de Haan

voortdurend gepleit voor taalonderwijs dat verbonden is met het buitenschoolse leven van de leerlingen. Celestine Freinet (1896-1966) zei het bijvoorbeeld zo: 'Onderwijzen wil zeggen: de ontwikkeling van een kind naar een competent leven afstemmen op de omgeving' (Broersma & Van Hout, 2012). Het startpunt voor 'modern onderwijs' lag (en ligt) op Freinetscholen dan ook dicht bij de kinderen zelf, bij hun leef- en sociale omgeving. Sinds de eerste Freinetscholen heeft onderwijs 'dicht bij kinderen zelf' nieuwe dimensies gekregen. Werken aan digitale geletterdheid is er een van. Freinettechnieken als het klassendagboek, de muurkrant en het publiceren van 'vrije teksten' laten zich vandaag de dag gemakkelijk combineren met de inzet van ICT. Terwijl Freinet zijn lezerspubliek vroeger nog de school binnen moest halen en hij leerlingen in de taalwerkplaats de teksten met de hand liet zetten om ze daarna te drukken, publiceren leerlingen tegenwoordig hun producten op het weblog van de klas, zodat vrienden, schoolgenoten, ouders en grootouders thuis meteen kunnen meelezen. Ook een nieuwe dimensie is de aandacht voor de sociale ontwikkeling van leerlingen, of zoals het Platform Onderwijs2032 het formuleert: 'persoons- en burgerschapsvorming'. Functioneel taalonderwijs richt zich op het leren gebruiken

van taal die in de alledaagse, sociale omgeving betekenisvol en bruikbaar is. Dit kan goed samengaan met doelen voor het bevorderen van persoons- en burgerschapsvorming.

Persoonsontwikkeling

De sociale omgeving van kinderen is individualistischer en complexer geworden. Om hun eigen plek in de samenleving te vinden, moeten kinderen op zoek gaan naar hun persoonlijke 'ik' en hun talenten en, meer dan vroeger, over zichzelf nadenken. Onderwijs dient eraan bij te dragen dat die ontwikkeling positief verloopt (Volman & Wardekker, 2008). Ook voor hun sociale ontwikkeling is het belangrijk om over jezelf na te denken: met zelfreflectie, zelfkennis en zelfvertrouwen creëer je een basis van veiligheid om relaties met anderen aan te gaan (Ten Dam et al., 2003). Functioneel taalonderwijs, waarin aandacht is voor uitwisseling tussen leerlingen, is daartoe een belangrijk middel. In onderstaande casus is er sprake van betekenisvolle teksten, onderlinge uitwisseling en een écht lezerspubliek.

Een digitaal zelfportret

Het maken van een zelfportret nodigt leerlingen uit tot zelfreflectie: wat past echt bij mij? Waarin onderscheid ik mij van

Laat kinderen foto's van hun hobby's maken en er op school over vertellen tijdens een presentatie

Een zelfportret maken nodigt uit tot zelfreflectie: wat past bij mij?

Bij publicaties over de eigen groep ontstaan vanzelf vragen over privacy, zoals: wie mag weten dat het even misging in de klas?

klasgenoten? En, in verband met privacy, wat wil ik aan anderen vertellen? Op basisschool De Achthoek maken de leerlingen uit groep 4 in tweetallen een digitaal zelfportret in PowerPoint. Omdat de teksten over henzelf en hun klasgenoten gaan, zijn ze zeer gemotiveerd om te schrijven en te lezen. Na afloop worden de teksten gepresenteerd aan hun ouders én gepubliceerd op het weblog van de klas. Daarom willen de leerlingen graag dat hun teksten foutloos zijn. Tijdens het typen gebruiken ze de spellingscorrectie van Word. Zo lukt het Zoë om, zonder tussenkomst van de meester, haar lievelingsgerecht, spaghetti, foutloos gespeld in haar presentatie op te nemen (De Haan & Schellekens, 2014).

De groep als sociale omgeving

Het is fijn als leerlingen over een reëel positief zelfbeeld beschikken, maar met alleen aandacht voor het persoonlijke kan het 'ik' ook te groot worden. Juist op school ervaart een kind dat het ook lid is van een sociale groep. De Winter (2013) pleit voor onderwijs waarin leerlingen verantwoordelijkheid leren nemen voor het groepsklimaat. Gedeelde ervaringen zijn bindend voor een positieve groep. In dat kader ontwikkelde Freinet werkvormen die leerlingen bewust maken van hun bijdrage aan de klas als gemeenschap. Tegenwoordig noemen we dat 'werken aan democratisch burgerschap'. ICT kan hieraan een vernieuwende bijdrage leveren. Geef leerlingen bijvoorbeeld eens gereedschap in de vorm van digitale foto- en videocamera's, laat hen nadenken over hoe hun groep eruitziet en vraag hen om hun beeld van de groep vorm te geven op het weblog van de eigen klas. Dat biedt tegelijkertijd handvatten voor terloopse lessen over hoe je digitale media verstandig kunt gebruiken. Zo zien alerte leerkrachten in de eigen teksten van leerlingen, over henzelf, hun familie of de klas, tal van aanknopingspunten voor gesprekken over privacy en respect jegens anderen. Mediacompetenties zijn daarom een belangrijk onderdeel geworden van de professionele bagage van leerkrachten.

Privacy

Amber schrijft een tekst over haar pasgeboren neefje voor het weblog van de klas. Juf Gea leest mee en ziet dat Amber geschreven heeft: 'Mijn tante had wel een keizersnee.' 'Vindt tante het wel leuk als iedereen dat

Discussie tijdens het maken van het weblog: mag deze foto op internet?

mag lezen?', vraagt juf Gea aan Amber. Amber gaat het aan haar tante vragen. In de kleutergroep van juf Maria maakt Jasmine thuis een foto van haar moeder voor de familiemuur in de klas. Juf Maria informeert of Jasmijns moeder het goed vindt als die foto op de klassenwand komt, 'want als je moeder op school komt, draagt ze altijd een hoofddoek'. Jasmine had de foto stiekem gemaakt. Ze spreekt met de juf af om aan haar moeder na te vragen of ze de foto zonder hoofddoek oké vindt of dat ze (samen) een andere foto maken.

Journalisten van de dag

Voor de werkvorm 'Journalisten van de dag' leggen koppels in foto's en tekst een voor hen belangrijk moment van de dag vast. De publicatie van het verslag op het weblog van

de klas geeft aanleiding tot een bespreking over de technische correctheid en de zeggingskracht van de tekst. Het weblog heeft een toegevoegde waarde: verslag doen voor de buitenwereld maakt de leerkracht en de leerlingen bewust van de gevoeligheid van sommige informatie. In de groep 3/4 van juf Gea schrijven de Journalisten van de dag: 'Jayden moest een rekentoets inhalen, maar er was wel veel herrie in de klas.' Juf Gea vraagt wat de ouders zouden denken als ze deze tekst op het weblog zouden lezen. Een paar leerlingen antwoorden dat het niet aardig zou overkomen op de ouders. Na een gesprek hierover (waarbij een leerling opmerkte: 'Maar het is toch waar?') besluiten ze samen dat de tekst wél gepubliceerd mag worden, maar dan wel met de toevoeging: 'maar hij heeft het wel gehaald' (De Haan & Schellekens, 2014).

Een kwestie van bijblijven

Met haar aanbeveling voor functioneel taalonderwijs sluit het Platform Onderwijs2032 aan bij het pleidooi van vernieuwende (taal)pedagogen voor een betekenisvolle inhoud van de taallessen. Het feit dat het echte leven in onze digitale wereld scholen bijna dwingt om mee te surfen, daagt leerkrachten uit om actuele taalgebruik-situaties van hun leerlingen centraal te stellen. De urgentie is groot: ICT roept de wens tot communiceren op, maar biedt ook mogelijkheden om concreet en inhoudsgericht te werken aan de ontwikkeling van een groep waarin

In de praktijk:

- Maak een **weblog** voor je klas. Het bijhouden van een weblog en het online zetten van producten (in tweetallen) kan op de lijst van klassentaken. Heb je een groep 3 of 4, vraag dan een leerling van groep 7 of 8 om het weblog te beheren, zo mogelijk samen met je klas.
- De **digitale camera** biedt prachtige kansen voor betekenisvol taalonderwijs. Projecteer digitale foto's, die leerlingen thuis maken van hobby's, familieleden en gezinssamenstellingen of speciale voorwerpen, als opstapje voor het vertellen en schrijven van verhalen, voor een geschiedenisles of werken met grafieken. Omdat de gesprekken zo concreet zijn, hebben de leerlingen ook stof te over voor een bijschrift bij de foto's die ze het belangrijkste vinden.
- Laat leerlingen hun **eigen foto's** met ondertekening publiceren op het weblog, bijvoorbeeld in de vorm van een tentoonstelling van de klas.
- Bespreek bij alle digitale producten, voor ze online gaan, of ze respectvol zijn voor anderen en geen inbreuk doen op de **privacy** van de leerlingen.

leerlingen volwaardig participeren. Bij publicaties over de eigen groep ontstaan vanzelf vragen over privacy en zeggenschap, zoals: wie mag weten dat het even misging in de klas? Plaatsen we een foto op het weblog als een leerling die erop staat dat niet wil? Wie bepaalt dat? En bij teksten over familie, vrienden of de klas: hoe houd je rekening met de gevoelens van anderen? In ons huidige technologische en maatschappelijke klimaat slaagt deze vernieuwing in het taalonderwijs wellicht beter dan voorheen, omdat het nu voor het eerst gedragen wordt door de communicatiebehoefte van de leerlingen zelf. Leerkrachten moeten wel zelf digitaal vaardig én mediawijs zijn, en alert zijn op het benutten van de kansen die de nieuwe media bieden. Taalonderwijs, welkom in de nieuwe tijd! ●

VERDER LEZEN!

- Haan, D. de, & Schellekens, E. (2014). *Onze Klas, Mijn Wereld*. Amsterdam: SWP.

LITERA TUUR!

- Broersma, R., & Hout, G. van (2012). *Levenstechnieken verwerven. Proeve van een praktische psychologie, toegepast op onderwijs en opvoeding*. Amsterdam: Freinet-winkel.
- Dam, G. ten, Volman, M., Westerbeek, K., Wolfgram, P., Ledoux, G., & Peschar, J. (2003). *Sociale competentie langs de meetlat*. Den Haag: Transferpunt.
- Kreuzer, P., Hoek van Dijke, N., & De Jong-Hooiveld, M. (2013). *Samen leren. Het onderwijs volgens generatie Z*. http://archieff.kennisnet.nl/fileadmin/contentelementen/kennisnet/Leerlingfeedback/NIOT_Onderzoeksrapport_lr.pdf (geraadpleegd op 1 augustus 2016).
- OECD (2015). *New approach needed to deliver on technology's potential in schools*. www.oecd.org/education/new-approach-needed-to-deliver-on-technologys-potential-in-schools.htm (geraadpleegd op 1 augustus 2016).
- Platform Onderwijs2032 (2015). *Hoofdlijn advies: Een voorstel*. Den Haag: Ons Onderwijs. <http://onsonderwijs2032.nl/wp-content/uploads/2015/09/Hoofdlijn-advies-Een-voorstel-Onderwijs2032.pdf> (geraadpleegd op 1 augustus 2016).
- Volman, M., & Wardekker, W. (2008). *Identiteitsvorming op school*. In Haan, D. de, & Kuiper, E. (red.), *Leerkracht in beeld* (pp. 23-31). Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Vuijk, B. (2016). Tablets populairst in gezinnen met kinderen. *Tabletsmagazine*, www.tabletsmagazine.nl/2016/04/tablets-populairst-in-gezinnen-met-kinderen/ (geraadpleegd op 1 augustus 2016).
- Winter, M. de (2013). Het algemeen belang als opvoedingsdoel. In Keulen, A. van (red.), *Jonge burgers. Kindercentra als democratische oefenplaats*. Amsterdam: SWP.

Wil jij op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem nu een abonnement op JSW

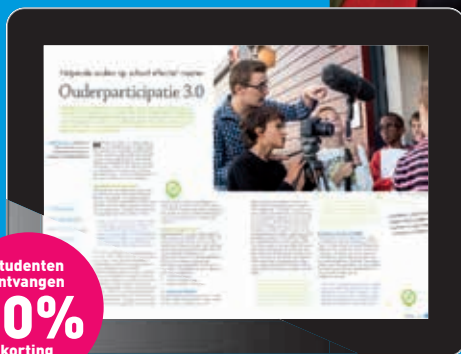
Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar

JSW lezen op tablet en pc via Schooltas

Ontvang 10 x JSW

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen 40% korting

Samen voor €78,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.jsw-online.nl of bel 088-2266692